

Ministerrådsforslag

om revideret strategi for genetiske ressourcer for fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler i Norden 2005-2008

(Overleveret av Nordisk Ministerråd)

(Strategi for genetiske ressourcer for fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler i Norden 2005-2008, se s. 4)

Nordisk Ministerråd med ansvar for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler fremlægger hermed forslag til revideret "Strategi for genetiske ressourcer i Norden 2005-2008". Strategien operationaliserer bl.a. de målsætninger i den reviderede Strategi for Bæredygtig Udvikling i Norden, som ministerrådet ønsker at prioritere.

På grundlag af den store opmærksomhed på og erkendelsen af de genetiske ressourcers vigtighed udgav Nordisk Ministerråd en strategi for bevarelsen af de nordiske genressourcer for perioden 2001-2004 (ANP 2002:704).

Nordisk Ministerråd har siden organiseret sig med et fælles ministerråd for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler for at sikre en helhedsorienteret varetagelse af hele fødevarer-/værdikæden. Denne helhedstankegang følges der op på i den reviderede strategi, hvor en styrkelse af tværsektorielle indsatser er i fokus. Som noget nyt omfattes de fiskegenetiske ressourcer af strategien, og giver retningslinier for arbejdet de kommende år for dette område.

På den baggrund fremlægger Nordisk Ministerråd et ministerrådsforslag om en revideret Strategi for Genetiske Ressourcer i Norden 2005-2008.

Ministerrådet anmoder om Nordisk Råds synspunkter på forslaget.

Nordisk Ministerråd vil særligt pege på følgende:

Indholdet i strategien

Den reviderede strategi for genetiske ressourcer indeholder de fælles nordiske rammer for samarbejdet inden for ministerrådet for perioden 2005-2008 for arbejdet med bevarelse og bæredygtig anvendelse af genetiske ressourcer.

Strategiens vision er følgende: "De nordiske genetiske ressourcer forvaltes bæredygtigt med hovedvægt på indsatser med særligt potentiale for værdiskabelse og nordisk nytte. Det nordiske samarbejde fremstår som et foregangseksempel internationalt, også i arbejdet vedrørende adgang og rettigheder til anvendelse af de genetiske ressourcer og en retfærdig fordeling af nyten af deres anvendelse".

Den reviderede fælles nordiske "Strategi for genetiske ressourcer i Norden 2005-2008" bygger på såvel den reviderede nordiske "Strategi for bæredygtig udvikling "En ny kurs for Norden"", "Handlingsprogrammet for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler 2005-2008", Nordisk Råds rekommandationer, strategien for genetiske ressourcer for den forudgående pro-

gramperiode, relevante evalueringer samt Nordisk Ministerråds overordnede politik om samarbejde med andre regionale og internationale fora samt det nuværende og fremtidige nærområde.

Som et grundlæggende princip for strategien er der lagt stor vægt på at udvikle en helheds-tankegang i relation til miljøet, fødevarernes oprindelse og deres vej til konsumenterne samt erhvervens rolle i en bæredygtig forvaltning af genetiske ressourcer. Bæredygtig forvaltning omfatter såvel bevaring som udnyttelse af de genetiske ressourcer.

Foruden at prioritere det på forhånd eksisterende succesfulde samarbejde vil det nordiske samarbejde blive udvidet med dialog om nye udfordringer, bl.a. forvaltningen af vilde genetiske bestande og emner af almen politisk interesse, f.eks. GMO i relation til bæredygtig forvaltning af de genetiske ressourcer.

Der er fokus på tværgående samarbejde. Af fælles udfordringer, hvor mulighederne for synergi, effektivitet og nordisk nytte på tværs af de berørte sektorer skal identificeres og udnyttes, kan nævnes opfølgningen på relevante internationale aftaler og konventioner, information, uddannelse samt adgang og rettigheder til genetiske ressourcer. Af helt central betydning er desuden sammenhængen mellem de genetiske ressourcer samt fødevarerforsyning og -sikkerhed, kvalitet og udbud. Der er også taget højde for, at tyngdepunktet i det nordiske gensamarbejde er særlige sektorspecifikke udfordringer knyttet til bevaring, dokumentation og anvendelse af genetiske ressourcer gennem de nordiske genbanker og netværk.

Bevaring og bæredygtig udnyttelse af genetiske ressourcer inden for fiskeri og opdræt er et nyt område i den nordiske strategi for genetiske ressourcer. I opstartsfasen bør der lægges vægt på kortlægning af mulige indsatsområder, hvor man via samarbejde kan medvirke til at etablere/udvikle nationale og nordiske satsninger på genetiske ressourcer på fiskeri- og opdrætsområdet.

Opfølgning, evaluering og finansiering

Strategien er gældende for perioden 2005-2008. Strategien skal forelægges Nordisk Råd til udtalelse inden strategien endelig vedtages. Nordisk Råd har samtidig med den årlige budgetproces mulighed for at påvirke de konkrete planer for de kommende år.

Ministerrådet og de tre embedsmandskomitéer for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler vil arbejde for at de nødvendige ressourcer prioriteres til de forskellige satsningsområder i strategien.

Strategien omfatter mange indsatsområder af nordisk og national interesse. Ambitionerne er høje inden for et relativt begrænset nordisk budget. Ministrene går ud fra at en vis andel af tidligere aktiviteter bør finansieres med nationale midler, og dermed indgå som en naturlig del af de nationale prioriteringer. Der vil under strategiperioden være behov for en systematisk gennemgang af forholdet mellem de nordiske og de nationale aktiviteter og finansiering af strategiens prioriteringer. Basisfinansieringen til Nordisk Genbank skal fortsat være fra Nordisk Ministerråd.

På den baggrund er det en vigtig udfordring, at videreudvikle integreringen mellem de nationale programmer og de nordiske aktører for, at opnå nytte af erfaringsudveksling, kundskabsopbygning og -spredning, effektiviseringer etc. Derfor skal man også under programperioden arbejde for en klar ansvars- og arbejdsdeling mellem de nordiske og de nationale handlingsprogrammer og strategier. De nordiske aktiviteter skal supplere eller yde støtte til de nationale aktiviteter, og dermed sikre nordisk nytte.

Strategien skal i Nordisk Ministerråds regi implementeres bl.a. gennem de relevante nordiske samarbejdsorganer og institutioner inden for genressourceområdet; som f.eks. Nordisk Genressourceråd, Nordisk Genbank, Nordisk Genbank Husdyr og Nordisk Skovbrugs- Frø- og Planteråd samt relevante forskningsnetværk og arbejdsgrupper under ministerrådet.

Mod slutningen af programperioden gennemføres en evaluering af de resultater som er opnået.

Processen

Forslaget til en revideret "Strategi for genetiske ressourcer i Norden 2005-2008" er udarbejdet af en særlig udpeget arbejdsgruppe med kompetence inden for alle fagområder i strategien. Endvidere har forslaget været sendt i høring nationalt, blandt nordiske samarbejdsorganer, involverede sektorer samt sendt i høring hos de nationale frivillige- og medborger organisationer. Koordinationsgruppen for fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler har på baggrund af høringssvarene behandlet strategien den 23. juni 2004.

Nordisk Ministerråd for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler behandlede forslaget til "Strategi for genetiske ressourcer i Norden 2005-2008" på sit møde den 13. august 2004. Ministerrådet støtter de fremlagte prioriteringer og forslag.

Nordisk Ministerråd for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler ser frem til Nordisk Råds bemærkninger til strategien inden, at der tages endelig stilling til forslaget.

Akureyri, 13. august 2004

Árni M. Mathiesen
Fiskeriminister

Guðni Ágústsson
Jordbruksminister

Siv Friðleifsdóttir
Miljø- og
Nordisk Samarbejdsminister

Per Unckel
Generalsekretærene

Strategi for genetiske ressourcer for fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler i Norden 2005-2008

1. Forord

Det nordiske samarbejde om genetiske ressourcer er veletableret, og har været fremgangsrigt over en lang årrække. Indsatser og spørgsmål på området har fået stadig større strategisk vægt i Nordisk Ministerråd. Det nordiske gensamarbejde har en tæt tilknytning til internationalt samarbejde, især inden for FAO, Konventionen om Biologisk Mangfoldighed samt i forbindelse med udviklingsbistand. Den nordiske indsats inden for genetiske ressourcer og biodiversitet har skabt international opmærksomhed. Særligt kan fremhæves arbejdet inden for adgang og rettigheder til genetiske ressourcer. Nordisk Genbanks (NGB) aktive rolle i opbygningen af en regional genbank i SADC-området i Sydafrika samt det meget vellykkede samarbejde om genressource-spørgsmål i nærområderne og Nordvestrusland skal også nævnes.

På grundlag af den store opmærksomhed på og erkendelsen af de genetiske ressourcers vigtighed udgav Nordisk Ministerråd en strategi for bevarelsen af de nordiske genressourcer for perioden 2001-2004 (ANP 2002:704). Strategien omfatter mål og indsatser for arbejdet med bevarelse og bæredygtig anvendelse af genetiske ressourcer inden for jord- og skovbrug.

Gennem de sidste 25 år er der blevet gennemført en række evalueringer af det nordiske gensamarbejde. Samtlige evalueringer har rost og anerkendt værdien af det samarbejde, som denne strategi er møntet på, samtidig med at der til stadighed opfordres til at undersøge muligheder for at effektivisere organiseringen af arbejdet. Senest i foråret 2004 blev evalueringer af de respektive handlingsprogrammer 2001-2004 for hhv. bevarelsen af de genetiske ressourcer samt for jord- og skovbrugssamarbejdet fremlagt. Evalueringerne indeholder konkrete anbefalinger til organisatoriske og faglige aspekter i den kommende programperiode 2005-2008.

Den reviderede fælles strategi for forvaltningen af genetiske ressourcer i fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler 2005-2008, som præsenteres her, bygger på såvel den nordiske strategi for bæredygtig udvikling "En ny kurs for Norden", handlingsprogrammet for fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler 2005-2008, strategien for genetiske ressourcer for den forudgående programperiode samt de omtalte evalueringer. Grundlaget for strategien er at bevare og bygge videre på det meget vellykkede formelle samarbejde om mangfoldigheden i nordisk jord- og skovbrug samt fortsat udvikling af nye opgaver i relation til ny teknik og viden inden for forvaltning af de genetiske ressourcer i naturen.

Thorsteinn Tómasson
Arbejdsgruppens formand

2. Vision

De nordiske genetiske ressourcer forvaltes bæredygtigt med hovedvægt på indsatser med særligt potentiale for værdiskabelse og nordisk nytte. Det nordiske samarbejde fremstår som et foregangseksempel internationalt, også i arbejdet vedrørende adgang og rettigheder til anvendelse af de genetiske ressourcer og en retfærdig fordeling af nyten af deres anvendelse.

3. Indledning

De genetiske ressourcer er en meget vigtig del af vores kulturarv, identitet, naturressourcer og fødevarergrundlag. Genressourcesamarbejdet omfatter generelt et meget bredt område, og der findes mange aktører, samarbejdsfora, handlingsplaner og strategier for gensamarbejdet, som for hver deres indsatsområder bidrager til den nordiske nytte. En udfordring i den forbindelse er at tænke i helheder og sikre en fortsat styrkelse af Nordens rolle inden for genetiske ressourcer gennem integration af samarbejdet mellem aktørerne, såvel nordisk som internationalt.

Det nordiske samarbejde om genetiske ressourcer er en succes med en lang historie. Arbejdet for at bevare og bruge de genetiske ressourcer i Norden på en bæredygtig måde har været og er fortsat af meget stor nordisk nytte. De nordiske lande har udviklet en stærk forvaltning gennem samarbejdsorganerne Nordisk Genbank (NGB), Nordisk Genbank Husdyr (NGH) og Nordisk Skovbrugs Frø- og Planteråd (NSFP).

Landene har i fællesskab besluttet, at de plantegenetiske ressourcer i Nordisk Genbank skal omfattes af fælles nordiske rettigheder, og dette kollektive ansvar skal fastholdes og videreudvikles. I det videre samarbejde vil det være meget højt prioriteret at sikre adgang og rettigheder til anvendelse af de genetiske ressourcer og en retfærdig fordeling af udbyttet fra brugen af disse. Det nordiske samarbejde vil desuden bidrage til globale løsninger på dette område.

De husdyrgenetiske ressourcer behandles på flere områder forskelligt fra de plantegenetiske, for eksempel hvad angår den tekniske forædling, ejerskab og international regulering. Udveksling af husdyrgenetisk materiale er fortsat reguleret efter privatretslig lovgivning. Nordisk Genbank Husdyr (NGH) er ikke en bank for genetisk materiale, da de enkelte lande har egne nationale organer, som organiserer bevaringsarbejdet i henhold til anbefalinger i "Konventionen om Biologisk Mangfoldighed" (CBD), som understreger det nationale ansvar for genetiske ressourcer.

Genetiske ressourcer er fundamentet for artsdiversitet og for at opretholde levedygtige miljøer og økosystemer. Genetiske ressourcer er tillige forudsætningen for at bevare en række af de positive naturprocesser, som er vigtige for produktionen i landbrug, skovbrug og fiskeri. Både marine- og skovgenetiske ressourcer er indsatsområder i denne sammenhæng. De genetiske ressourcer hos vilde arter eller populationer bevares ved en kombination af arts- og levestedsbeskyttelse. I Biodiversitetskonventionen skelnes mellem *in situ*-bevaring af arterne i deres naturlige vokse- eller levesteder og *ex situ*-bevaring af arterne i f.eks. botaniske og zoologiske haver eller i genbanker.

Formålet med denne strategi er at angive de overordnede sigtelinjer for det nordiske gensamarbejde de kommende år. Strategien skal implementeres bl.a. gennem de nordiske samarbejdsorganer inden for genressourceområdet; NGB, NGH og NSFP. Foruden at prioritere det på forhånd eksisterende succesfulde samarbejde vil det nordiske samarbejde blive udvidet med henblik på at udvikle en dialog om nye udfordringer, bl.a. forvaltningen af vilde genetiske bestande og emner af almen politisk interesse, f.eks. GMO i relation til bæredygtig forvaltning af de genetiske ressourcer. Erhvervenes rolle og engagement i bæredygtig forvaltning af genetiske ressourcer samt deres nytte heraf er også en vigtig dimension.

Nordisk Ministerråd har i 2001 organiseret sig med et fælles ministerråd for fiskeri, jord- og skovbrug og fødevarer spørgsmål. Denne helhedstankegang følges der op på i strategien, hvor en styrkelse af tværsektorielle indsatser er i fokus. Som noget nyt omfattes de fiskegenetiske ressourcer af strategien og giver retningslinjer for arbejdet de kommende år for dette område. Af fælles udfordringer, hvor mulighederne for synergi, effektivitet og nordisk nytte på tværs af de berørte sektorer skal identificeres og udnyttes, kan nævnes opfølgningen på relevante internationale aftaler og konventioner, information, uddannelse samt adgang og rettigheder til genetiske

ressourcer. Af helt central betydning er desuden sammenhængen mellem de genetiske ressourcer samt fødevarerforsyning og -sikkerhed, kvalitet og udbud. Forbrugerne har krav på, at fødevarer er sikre og af en ordentlig kvalitet. Som basis for fødevarereproduktionen har de genetiske ressourcer betydning for fødevarerens sikkerhed, og kan bidrage hertil f.eks. ved hjælp af bæredygtige avlsprogrammer til øget sundhed og velfærd for husdyrene.

4. Mål for arbejdet med genetiske ressourcer

Tyngdepunktet i det nordiske gensamarbejde er særlige sektorspecifikke udfordringer knyttet til bevaring, dokumentation og anvendelse af genetiske ressourcer gennem de nordiske genbanker og netværk og i samarbejde med nationale programmer for genetiske ressourcer. I denne strategi udvikles en helhedstankegang i relation til miljøet, fødevarernes oprindelse og deres vej til konsumenterne. En meget vigtig sammenhæng er desuden erhvervenes rolle i og nytte af bæredygtig forvaltning af genetiske ressourcer, herunder værdiskabelse samt landsby- og landdistriktsudvikling.

Det stærke nordiske samarbejde på genressourceområdet har medført, at Norden har kunnet manifestere sig som en kompetent og drivende samarbejdspartner internationalt. Norden har bidraget med en model for organisering af regionalt genressourcesamarbejde, som har vakt international interesse. Denne rolle skal fastholdes og videreudvikles.

I Norden har landene valgt at samarbejde om internationale aftaler (CBD, FAO-traktaten, Cartagena-protokollen, EU mv.), hvor der kan opnås en klar nordisk nytte. I den nordiske deltagelse i det internationale gensamarbejde vil der især blive lagt fokus på den praktiske implementering af regler, konventioner, aftaler m.m. Udvidelsen af EU fra 15 til 25 medlemslande øger behovet for nordisk, regionalt samarbejde. Udfordringen er at fastholde og udbygge den nordiske indflydelse på det europæiske samarbejde.

Det er en vigtig opgave for det nordiske samarbejde at sikre informations- og kundskabs-spredning til næringslivet, forædlingsorganisationer, forvaltning, forskning, politikere, interesseorganisationer for f.eks. landbrug, skovbrug, fiskeri, levnedsmidler eller miljø, museer og andre kulturelle organisationer samt ikke mindst den almindelige befolkning. Behovet for en formidlingskanal mellem det praktiske arbejde og forskningens resultater er stort.

Nationalt finansierede aktiviteter, som følger op på denne strategis mål og indsatser, er vigtige for gennemførelsen. Sådanne nationalt finansierede aktiviteter inden for de fælles nordiske strukturer kan have egne nationale målsætninger og afreporteres i overensstemmelse med det bevilgende lands principper. Men det er den klare overbevisning, at national finansiering af nationale aktiviteter bidrager til gensidigt styrkelse af de fælles nordiske indsatser og en mere effektiv samlet ressourceanvendelse. Derfor er en klar ansvars- og arbejdsdeling mellem de nordiske og de nationale handlingsprogrammer og strategier vigtig. De nordiske aktiviteter skal supplere eller yde støtte til de nationale aktiviteter og dermed sikre nordisk nytte.

De overordnede mål for programperioden 2005-2008 er at:

- Styrke og videreudvikle arbejdet med bevaring og bæredygtig anvendelse af den genetiske mangfoldighed med betydning for jord- og skovbrug, fiskeri og fødevarer.
- Virke for en effektiv opfølgning af ministerdeklarationen om adgang og rettigheder til genetiske ressourcer¹ og sikre effektiv implementering af og aktiv deltagelse i udviklingen af relevante internationale aftaler på området.

¹ Ministerdeklarationen om adgang og rettigheder til genetiske ressourcer: Report on Access and Rights to Genetic Resources, Nord 2003:16.

- Fortsætte forvaltningen af fælles nordisk genmateriale baseret på samordnet nordisk opfølgning af principperne i Biodiversitetskonventionen (CBD), den Internationale Traktat om Plantegenetiske Ressourcer for Fødevarer og Landbrug (IT-PGRFA), Bonn-retningslinierne og andre relevante internationale aftaler.
- Videreudvikle samspillet med aktører i nærområderne, EU og internationalt i øvrigt, herunder fortsat udvikling af samarbejdet med Nordvestrusland og nærområderne til gensidig nytte. Det nordiske samarbejde er en platform, som aktivt bidrager til internationale løsninger.
- Styrke den organisatoriske udvikling og samarbejdet mellem de nordiske aktører inden for genetiske ressourcer. Det nordiske genressourcesamarbejde inddrages i øget grad i uddannelse og informationsspredning i Norden.
- Videreudvikle integreringen mellem de nationale programmer og de nordiske aktører for at opnå nytte af erfaringsudveksling, kundskabsopbygning og -spredning, effektiviseringer etc., herunder en klar ansvars- og arbejdsdeling mellem de nordiske og de nationale handlingsprogrammer og strategier. De nordiske aktiviteter skal supplere eller yde støtte til de nationale aktiviteter og dermed sikre nordisk nytte.
- Arbejde for, at de nordiske institutioner og samarbejdsformer for genetiske ressourcer fortsat aktivt vil deltage i udviklingen af den nordiske forskeruddannelse gennem NOVA og øvrigt nordisk forskningssamarbejde. Gennem en sådan deltagelse bidrager den fælles nordiske indsats til at etablere kritisk masse til fælles nordisk nytte, da forskningsmiljøerne i de enkelte lande er små.
- Kompetencerne inden for genetiske ressourcer i de nordiske samarbejdsorganisationer og nationale institutioner samt i organisationer på husdyr- kulturplante- og skovområdet skal sikres. Der skal være fokus på tværgående samarbejde. Gennemførelsen af forskningsprojekterne skal placeres ved eksisterende relevante forskningsmiljøer.
- Synliggøre vigtigheden af de genetiske ressourcer bl.a. ved at informere og delagtiggøre befolkningen om det betydelige potentiale, der ligger i anvendelsen af genetiske ressourcer både i forhold til deres værdi for produktion, kvalitet, sikkerhed, miljø og kulturhistorie samt vigtigheden af bevarelse og bæredygtig udnyttelse af dem. I denne sammenhæng henvises der til ”Kommunikationsstrategien for bæredygtig forvaltning af genetiske ressourcer i Norden 2005-2008”.
- Fortsat udvikle debatten i nordiske fora om politisk relevante problemstillinger.
- Øge anvendelsen af viden om de kvaliteter, der findes i genressourcerne, herunder viden om mulige unikke egenskaber knyttet til specifikke racer/linjer af husdyr/planter og udnyttelse af deres specifikke kvaliteter.
- Vurdere, om der er behov for at nedsætte, dels en arbejdsgruppe for udviklingen af indikatorer for genetisk diversitet inden for jord- og skovbrug, dels en arbejdsgruppe som vurderer behovet for en indsats vedrørende vilde genetiske ressourcer.
- Undersøge forudsætningerne for et nordisk samarbejde om spørgsmål vedrørende sameksistens mellem konventionelle og økologiske afgrøder ved dyrkning af genmodificerede afgrøder (GMO), som er fremstillet efter bioteknologiske metoder.

5. Prioriterede opgaver i 2005-2008

Planter

I 2003 vedtog Nordisk Ministerråd den såkaldte Kalmar-deklaration om adgang og rettigheder til plantegenetiske ressourcer. Deklarationen slår fast, at de genetiske ressourcer, som bevares og forvaltes af Nordisk Genbank, er under fælles nordisk forvaltning og betragtes som fælles nordisk materiale, der er frit tilgængeligt. Ministerdeklarationen er et vigtigt standpunkt, som forhåbentligt vil være en inspirationskilde for andre lande og regioner for området.

Det internationale samarbejde om bevarelse og anvendelse af plantegenetiske ressourcer præger arbejdet i det nordiske gensamarbejde. NGB's organisation og arbejdsform har skabt en nordisk model for samarbejde og bl.a. været foregangseksempel for udviklingen af regionalt samarbejde i det sydlige Afrika. NGB skal fortsat arbejde inden for sine fire mandatområder med særlig fokus på at sikre bevarelse af mandatplanterne af nordisk oprindelse. Genbanken skal

videreudvikles som omdrejningspunkt i det nordiske samarbejde om de plantegenetiske ressourcer indenfor dokumentation, bevaring og udnyttelse.

Prioriterede indsatser i 2005-2008:

- Samarbejdsformer mellem næringsliv, planteforædlere og forskere i Norden skal styrkes og videreudvikles.
- I det nordiske genressourcesamarbejde vil der blive udarbejdet indspil til forhandlinger om biodiversitetskonventionen (CBD), FAO's traktat om plantegenetiske ressourcer, Cartagena-protokollen om GMO samt EU om adgang til genetiske ressourcer og retfærdig fordeling af udbyttet.
- Det skal undersøges, hvorledes relevant materiale, som forvaltes af NGB, skal indgå i det multilaterale system for plantegenetiske ressourcer under IT-PGRFA, i den situation hvor ikke samtlige nordiske lande har ratificeret aftalen.
- NGB skal arbejde i nær kobling til nationale handlingsprogrammer.
- NGBs rolle som kompetence- og kundskabscenter skal synliggøres og udnyttes i det nationale og internationale arbejde.
- NGB skal initiere og koordinere aktiviteter samt samarbejde med relevante nationale og nordiske organisationer for at øge kundskaber om de plantegenetiske ressourcer, inklusiv deres kulturhistoriske værdi.

Husdyr

For at sikre en fremtidig god tilgang til husdyrprodukter med de kvalitetskrav, som vi ønsker, er bæredygtigt brug og bevaring nødvendigt. En bæredygtig udvikling omfatter såvel de racer, der udnyttes kommercielt, som de racer, der i dag har bevarings- eller beskyttelsesstatus.

I alle de nordiske lande er der igangsat en række tiltag for at bevare de gamle husdyrracer. Men det er ikke bare de gamle husdyrracer, "landracerne", som skal bevares. Det er også nutidens moderne, kommercielle racer. En fremtidig genetisk mangfoldighed er afhængig af retningslinier og incitamenter for at opretholde genetisk bredde for de respektive racer og populationer, dvs. realisering af en bæredygtig udviklingspolitik. Samtidig skal avls- og bevaringsorganisationer integrere ny viden og kundskab, som kan sikre bæredygtig forvaltning af husdyr-genetiske ressourcer.

Med udgangspunkt i bæredygtighedsbegrebet skal det nordiske gensamarbejde i de kommende år fastholde fokus på identificering, nyttiggørelse og beskyttelse af de forskellige typer af værdier (økonomiske, kulturelle m.m.), som er knyttet til de genetiske ressourcer. Nordisk Genbank Husdyr skal fortsat udvikle sin centrale rolle for at fremme bæredygtig forvaltning af husdyr-genetiske ressourcer i Norden.

Prioriterede indsatser i 2005-2008:

- Udvikling i anvendelsen af nordiske husdyrracer samt husdyrenes rolle i landsby- og land-distriktsudvikling med særlig henblik på at sikre værdiskabelse af husdyr-genetiske ressourcer.
- NGH skal arbejde tæt sammen med avls- og bevaringsorganisationer for at skabe bæredygtig udvikling og hensigtsmæssig forvaltning af husdyr-genetiske ressourcer.
- For at sikre naturligt friske og sunde husdyr, som skaber grundlag for sikker og mere etisk fødevarerproduktion, skal NGH stimulere avlsorganisationer til at udvikle avlsprogrammer, som også fremmer avlsmæssig tolerance over for sygdomme hos husdyr.
- NGH skal initiere og koordinere aktiviteter samt samarbejde med relevante nationale og nordiske organisationer, og herigennem bidrage til bedre kundskaber om de husdyr-genetiske ressourcer, inklusiv deres kulturhistoriske værdi.
- Der skal udvikles et tættere samarbejde mellem de nationale programmer og strategier og de nordiske indsatser.

- NGH skal være et informations- og kundskabscenter for værdiskabelse med grundlag i bæredygtig udvikling og bevaring af husdyr genetiske ressourcer
- NGH skal undersøge, om der kan udvikles indikatorer, der belyser udvikling og resultater for bæredygtig forvaltning af husdyr genetiske ressourcer. Indikatorerne skal kunne benyttes som rapporteringsparametre for de ansvarlige nationale organisationer for disse genetiske ressourcer.
- NGH skal udvikle kundskaber om sammenhængen mellem forvaltning af husdyr genetiske ressourcer og fødevarer sikkerhed.

Skovbrug

NSFP (Nordisk Skovbrugs Frø- og Planteråd) etablerede i 2002 Nordisk Netværk for Skovgenetiske ressourcer (Skovnetværket). For Skovnetværket er udfordringen at definere rollen som omdrejningspunkt for det nordiske samarbejde om skovgenetiske ressourcer.

Genbevaring af skovressourcer må i al væsentlighed ske på skovlokaliteter, idet lokalitetstilpasning, frøs holdbarhed og generationsskifte-problematikken involverer helt andre tidsperspektiver end inden for landbruget. Der er dog et grænseområde mellem planter/afgrøder og skovtræer, hovedsageligt i form af prydbuske og -træer o. lign., som anvendes i haver og parker. Genbevaringen er som udgangspunkt dynamisk, idet klimaændringer, skadevoldere m.m. udgør en løbende udfordring for skovens genbevaringsbevoksninger.

Skovene har en vigtig nationaløkonomisk betydning for de nordiske lande. Bæredygtig produktion skaber en fast grund for holdbar udvikling. Derfor er det vigtigt at sikre tilgængelighed af genetisk tilpasset skovforyngningsmateriale også i fremtidens ændrede klima. Skovene spiller også en vigtig rolle i forbindelse med friluftsliv og rekreation. Skovene varetager tillige vigtige miljømæssige opgaver, så som at beskytte og i visse tilfælde udvikle den biologiske mangfoldighed, beskytte grundvandet, forhindre erosion og binde CO₂ med henblik på en positiv effekt på klimaet.

Det er således en særlig udfordring at sikre både en fortsat udvikling og benyttelse af de skovgenetiske ressourcer og en samtidig beskyttelse heraf. Hertil kommer, at udvikling af skovbrugets driftsformer samt skovens betydning i klimasammenhæng, herunder bioenergi og opfølgning på Kyotoprotokollen, må forventes at rejse nye spørgsmål om både benyttelse og beskyttelse af skovgenetiske ressourcer.

Prioriterede indsatser i 2005-2008:

- Fokus på skovbrugserhvervets behov for brug af et relevant dyrkningsgrundlag.
- Øget samordning med nationale handlingsprogrammer og øvrige genressourceaktiviteter inden for de nordiske grupper, der arbejder med planter, husdyr og skov for at opnå øgede synergieffekter af det nordiske samarbejde.
- Samarbejdsformer mellem næringsliv, forældre og forskere i Norden skal styrkes og videreudvikles i nær kobling til nationale handlingsprogrammer.

Fiskeri og opdræt

Bevaring og bæredygtig udnyttelse af genetiske ressourcer inden for fiskeri- og opdræt er et nyt område i den nordiske strategi for genetiske ressourcer. I opstartsfasen bør der lægges vægt på kortlægning af mulige indsatsområder, hvor man via samarbejde kan medvirke til at etablere/udvikle nationale og nordiske satsninger på genetiske ressourcer på fiskeri- og opdrætsområdet.

Havets levende ressourcer er en af Nordens store rigdomme og et stort fælles ansvarsområde. Havfiskeriets udvikling nødvendiggør studier af mulige effekter på biodiversitet i havet. Brugen af selektive redskaber og den hårde udnyttelse, som visse fiskebestande er udsat for, kan over tid medføre indvirkninger på bestandens genetiske sammensætning.

I de seneste 30-40 år er opdræt af fisk og andre akvatiske dyr blevet et hurtigt voksende erhverv. Især laks er genstand for intensivt avlsarbejde, men andre fiskearter, blandt andet torsk, er også på vej til at blive avlet kommercielt.

Det rekreative fiskeri i ferskvandssystemer og kystnære områder har en stor værdi for den nordiske livskvalitet. Mange oprindelige stammer af fisk, der vandrer mellem ferskvand og havet, som for eksempel laks, havørred og ål, er forsvundet eller trues af udryddelse på grund af ødelæggelse af egnede levesteder, spærringer i vandløb og intensivt fiskeri. Samtidig er det velkendt, at lystfiskere har udsat fremmede stammer/arter i vandløb og søer med den konsekvens, at de oprindelige stammer/arter mange steder er mere eller mindre fortrængt. Disse forhold bør kortlægges, således at den oprindelige genetiske ressource kan bevares.

I relation til udviklingen på fiskeri- og opdrætsområdet er der behov for en aktiv indsats på følgende felter:

- Klarlæggelse af Kalmar-deklarationens anbefalinger om den legale status for vilde genetiske ressourcer i relation til fiskebestanden.
- En kortlægning af de vilde stammers genetiske diversitet og mulighed for at bevare disse som genetiske ressourcer i fremtiden.
- Iværksættelse af fælles nordiske initiativer til at studere den humane påvirkning af den genetiske diversitet i vilde fisk, f.eks. gennem selektivt fiskeri og global opvarmning.
- Undersøgelse af mulighederne for at etablere et nordisk samarbejde om fiskegenetiske ressourcer og for en samordning med øvrige genressourceaktiviteter inden for de nordiske arbejdsgrupper. Det fiskegenetiske arbejde skal indarbejdes i det eksisterende nordiske gensamarbejde.
- Samnordisk (og med fordel deltagelse fra Skotland og Irland) indsats for forhindring/reduktion af genetisk forurening fra opdrætsfisk til vilde stammer af samme art.
- Samarbejdsformer i relation til anden genressourceaktivitet mellem næringsliv, forældre og forskere i Norden skal styrkes og videreudvikles.

6. Genressourcesamarbejdets placering i Nordisk Ministerråd

Nordisk Ministerråd har i 2001 organiseret sig med et fælles ministerråd for fiskeri, jord- og skovbrug og fødevarer for at sikre fuld dækning af hele fødevarer-/værdikæden. De tre embedsmandskomiteer - EK-Livs (fødevarer), NEF (fiskeri) og NEJS (jord- og skovbrug) – har siden løbende haft fokus på at udvikle deres samarbejde med henblik på at fremme koordinationen mellem sektorerne samt sikre dækning af ministerrådets politikområder og et helhedssyn på fødevarerekæden.

Ministerrådet for fiskeri, jord/skovbrug og levnedsmidler omfatter alle politisk relevante spørgsmål i hele fødevarerekæden fra jord/fjord til bord, dvs. alle næringspolitiske og forbrugerpolitiske aspekter af fødevarerproduktion og –forbrug. Dette helhedsorienterede perspektiv er meget vigtigt i forhold til opfølgningen af denne strategi.

NEJS har ansvaret for at behandle de to evalueringer af hhv. strategien for bevaring af genetiske ressourcer i Norden og handlingsprogrammet for nordisk jord- og skovbrugssamarbejde for den seneste programperiode. NEJS vil i den forbindelse tage stilling til eventuelle tiltag. På den baggrund tages der ikke stilling til en detaljeret realisering af de foreslåede organisatoriske ændringer og de budgetmæssige konsekvenser heraf i denne strategi.

Den nuværende arbejdsform for det nordiske genressourcesamarbejde har indbygget en meget stærk faglig synergi for de forskellige miljøer, som det er ønskværdigt at fastholde. Samtidigt er det ønskværdigt at tage nye områder op, f.eks. fisk, samt at opnå rationaliseringsgevinster gennem øget samarbejde og tværgående aktiviteter på administration og information.

Nordisk Genressource Råd erstattede i 2001 Strategigruppen for genetiske ressourcer, der behandlede spørgsmål af organisatorisk og strategisk/politisk betydning, der naturligt opstod som følge af de store fælles nordiske satsninger på genetiske ressourcer gennem en lang periode. Nordisk Genressource Råd er en policy-relateret gruppe, som løbende vurderer udviklingen inden for genressourceområdet, og herunder vurderer behovet for fælles nordisk stillingtagen til nye, tværgående udfordringer

I den fremtidige organisering, og i Nordisk Genressource Råds overordnede rolle heri, lægges der vægt på at kombinere de faglige/konkrete genbevaringsaktiviteter med arbejdet af stra-

tegisk/politisk karakter. For at opnå dette skal samarbejdet mellem Nordisk Genressource Råd, relevante sektorer og institutionerne i det nordiske gensamarbejde styrkes.

I videreudviklingen af det nordiske genressourcesamarbejde skal følgende mål imødekommes:

- Overordnet opfølgning på strategien for genetiske ressourcer for fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler 2005-2008.
- Tættere kontakt mellem sektorerne planter, husdyr, skov, fisk og fødevarer samt vilde genetiske ressourcer.
- Forbedret kontakt og sammenhæng til de faglige enheder (NGB, NGH og NSFP). For at opnå dette udvikles/omorganiseres Nordisk Genressource Råd til at inkludere en direkte deltagelse af direktørerne i samarbejdsorganerne for genetiske ressourcer NGB, NGH og NSFP eller tilsvarende for at opnå en øget synergi.
- Øget samordning med nationale handlingsprogrammer og nordiske genressourceaktiviteter inden for planter, husdyr, skov, fisk og vilde genetiske ressourcer for at opnå øgede synergi-effekter af det nordiske samarbejde.
- Det nordiske genressourcesamarbejde om fisk og opdræt tager sin begyndelse i en arbejdsgruppe under Nordisk Genressource Råd. NGR kan drøfte spørgsmålet om arbejdets omfang, omkostninger og fremtidige placering, f.eks. under NGH
- Genressourcerådet bør fortsat varetage styringen af tværgående aktiviteter inden for strategiske/politiske sager på genressourceområdet og rådgive ministerrådet herom. Det gælder også inden for informationsindsatser, sekretariatsopgaver, IT-samarbejde og andre områder, hvor der kan opnås synergieffekter gennem øget samarbejde.